

SLAVOLJUB CVETKOVIĆ

VATROSLAV-SLAVKO CIHLAR I OSNIVANJE SKOJ-a

Slavoljub Cvetković
Beograd

UDK: 329.15 (497.1): 929 V.S. Cihlar
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1988-03-10

U članku su saopšteni rezultati istraživanja o revolucionarnom radu Vatroslava-Slavka Cihlara. Rođen u Senju 1896. godine V. Cihlar se kao sledbenik nacionalno-revolucionarne omladine istakao već u Nautičkoj školi u Bakru 1912. godine. U toku prvog svetskog rata sa grupom prijatelja u Zagrebu prihvata socijalističke ideje i komunističku orijentaciju radničkog pokreta, kome se priključio. Svoje poglede od 1919. izlagali su u zagrebačkom časopisu »Plamen«, čiji su urednici bili M. Krleža i A. Cesarac a nominalni vlasnik V. Cihlar. Detaljno se razmatra aktivnost V. Cihlara na stvaranju komunističkih organizacija i posebno se ističe njegova uloga u organizovanju komunističke omladine u Jugoslaviji i njenom povezivanju sa međunarodnim organizacijama u Italiji, Austriji i Nemačkoj.

Vatroslav-Slavko Cihlar je bio istaknuta ličnost komunističkog pokreta u Hrvatskoj dvadesetih godina. O njegovoj političkoj aktivnosti ima dosta tragova u pisanim izvorima, njegovo se ime susreće u istorijskoj literaturi, ali se o njegovoj delatnosti, a posebno doprinosu osivanju SKOJ-a, još uvek malo zna.¹⁾

Rođen je 1896. godine u Senju i još kao đak isticao se nacionalno revolucionarnim opredeljenjem pa je kao inicijator đачkog štrajka u Bakru 1912. godine bio isključen iz Nautičke škole. Školu je ipak završio u Bakru 1913. godine i već sledeće godine plovio je kao kadet. U toku 1916. godine dolazi u Zagreb i tu zatiče brojne prijatelje, bivše pripadnike revolucionarno-nacionalne omladine, koji su se u uslovima prvog svetskog rata u Zagrebu našli u redovima socijalista – levičara.

U Zagrebu Cihlar se zapošljava u izdavačkom preduzeću »Jug«, koje se od početka rata isticalo publikovanjem progresivne literature. Oživljavanjem političke aktivnosti u Austro-Ugarskoj 1917. godine došlo je u Zagrebu i žive političke aktivnosti Socijaldemo-

1. Vidi: S. Cvetković, *Napredni omladinski pokret u Jugoslaviji 1919-1928*, Beograd 1966; M. Vaupotić, »Jedan iz legije veličina malenih«, *Riječka revija* 3/1968; V. Cihlar, »Književnost iza rešetaka«, *Riječka revija* 3-4/1961; V. Rajčević, *Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj 1919-1928*, Zagreb 1979. i Z. Stipetić, *Argumenti za revoluciju – August Cesarec*, Zagreb 1982.

kratske strane Hrvatske i Slavonije, kojoj su pristupili i istaknuti intelektualci – levičari. U Sekciji socijalista intelektualaca SDS Hrvatske i Slavonije rasprave su u to vreme vođene oko karaktera i značaja februarske i oktobarske revolucije u Rusiji i odjecima tih zbivanja na Austro-Ugarsku u uslovima narastanja nacionalno-revolucionarnih raspoloženja i raspada dvojne monarhije.

Pod uticajem ideja oktobarske revolucije i revolucionarnih zbivanja u Evropi jugoslovenski komunisti – učesnici oktobarske revolucije, osnovali su u Rusiji 5. novembra 1918. godine Komunističku partiju (boljševika) Srba, Hrvata i Slovenaca. Ideja vodilja ovih revolucionara bila je da se što bolje pripreme za neposredni revolucionarni rad u domovini, gde su se u uslovima raspada Austro-Ugarske očekivale revolucionarne promene. Preko Nemačke i Austrije tako su stigli u Zagreb oko 20. decembra Vladimir Čopić i Nikola Kovačević. Nešto ranije preko Budimpešte stigao je i Franjo Drobni a u Zagrebu je bio i istaknuti srpski revolucionar (član partije ruskih boljševika od 1905. godine), Filip Filipović, koji je za vreme prvog svetskog rata bio interniran u Austriju. Ovi revolucionari u Zagrebu su se pored ostalih povezali i sa grupom intelektualaca levičara: Franjom Ljuštinom, Simom Miljušem, Augustom Cesarcem, Miroslavom Krležom i po svojoj prilici i sa Vatroslavom Cihlarom, koji su bili saglasni da je Lenjinovo nastojanje za produbljanje revolucije ispravno. Po uzoru na boljševike ova grupa počela je u Zagrebu stvarati ilegalne ćelije kao jezgra za ilegalni rad i pripremu revolucije.

Idejne tendencije ove grupe komunistički opredeljenih intelektualaca u Zagrebu izrazio je časopis »Plamen«, koji se kao »polumjesečnik za sve kulturne probleme« pojavio 1. januara 1919. godine pod uredništvom Miroslava Krleže i Augusta Cesarca. Nominalni vlasnik »Plamena« bio je Vatroslav Cihlar, što mu nije smetalo da se sa Cesarcem, Miljušem i Milanom Volnerom pojavljuje i kao lice koje se bavi otpremom i rasturanjem časopisa.²⁾

Posle rasepa u Socijaldemokratskoj stranci Hrvatske i Slavonije, januara 1919., i stvaranja Akcionog odbora levice nekoliko studenata levičara pristupilo je organizovanju Udruženja akademske socijalističke omladine na Zagrebačkom univerzitetu. Rukovodeću ulogu u tome imao je Simo Miljuš, a među istaknutim članovima Udruženja bio je i Vatroslav Cihlar. Članovi udruženja organizovali su rasprave i održavali su predavanja na Univerzitetu, a aktivno su bili uključeni i u političku agitaciju koju je za Kongres ujedinjenja jugoslavenskog proleterijata vodio Akcioni odbor levice. Tako je kao istaknuti član udruženja Vatroslav-Slavko Cihlar 13. aprila 1919. godine po nalogu Akcionog odbora levice održao agitacioni zbor u tada od Italijana okupiranom Sušaku.³⁾

O političkoj aktivnosti V. Cihlara u to vreme rečito govori podatak da je Cihlar već 18. aprila 1919. godine stigao u Beograd na Kongres ujedinjenja jugoslovenskog proleterijata u sastavu delegacije zagrebačke produžnice Socijaldemokratske stranke za Hrvatsku i Slavoniju. Pored Cihlara iz Udruženja akademske socijalističke omladine u sastavu delegacije bili su i Iza Ilijić, Vladimir Čopić i August Cesarec.⁴⁾ Ova grupa iz Zagreba prisustvovala je istog dana dogovoru studenata socijalista iz novostvorene Kraljevine SHS, koji je održan u Narodnom domu na Slaviji.

Po povratku sa Kongresa ujedinjenja članovi Akademske socijalističke omladine nasto-

2. O tome vidi: Z. Stipetić, n.d., str. 78.

3. Vidi: Izveštaj poverenika Zemaljske vlade koji je objavio Josip Vidmar u: Prilozi građi za historiju radničkog pokreta i KPJ 1919. godine, Arhivski vjesnik II, Zagreb 1959, str. 77-78 i 105.

4. Vidi: J. Vidmar, n.r. str. 80.

jali su da sprovedu u život zaključke kongresa, ali i odluke od 18. aprila o promeni naziva udruženja u Klub studenata komunista. Aktivnost V. Cihlara na organizovanju komunističke omladine i pripremi za osnivački kongres SKOJ-a teško je pratiti jer je on bio angažovan i na poslovima SRPJ(k), posebno na izdavanju »Plamena«. Nedostaju arhivski i drugi podaci o njegovoj aktivnosti oko organizovanja đачkih veća i centralne srednjoškolske organizacije u Zagrebu, ali je nesumnjiva njegova veza sa Rudolfom Hercigonjom i mlađim Nikolom Hećimovićem, koji je sa Marijanom Stilinovićem, Jankom Mišićem i još mlađim Zlatkom Šnajderom i Jaroslavom Šidakom bio inicijator za osnivanje komunističkih omladinskih organizacija u srednjim školama. Aktivnost ove grupe je i za izdavanje đачkog lista »Iskra« koji je prema ocenama vlasti sa prvomajskim brojem 1919. godine dobio komunističko ruho, zbog čega je ministar unutrašnjih dela Svetozar Pribičević 17. maja 1919. godine zahtevao od bana Palaćeka istragu o radu Centralnog đачkog veća.⁵⁾

Posle zabrane lista »Iskra« u maju 1919. godine preko organa SRPJ(k) u Zagrebu, lista »Iskra«, omladinci su pozivani da radove za Almanah jugoslavenskih đaka šalju na ruke Nikole Hećimovića. Almanah će se pojaviti krajem novembra 1919. godine, ali sada već kao Almanah socijalističke đачke omladine i organ Mesnog udruženja SKOJ-a u Zagrebu, u kome je objavljen i prilog Vatroslava Cihlara.⁶⁾

U vreme objavljivanja Almanaha Vatroslava Cihlara već nije bilo u Kraljevini SHS. U toku leta 1919. godine odigrali su se značajni događaji koji su usmjerili njegovu aktivnost u inostranstvo. Došlo je do pada Sovjetske Mađarske, zabrane daljeg izdavanja »Plamena« i hapšenja većeg broja drugova i saradnika Vatroslava Cihlara u vezi sa poznatom aferom Dijamantštajn, kada su vlasti u Zagrebu nastojale da optuže vodeće komuniste za izdaju zbog saradnje i veza sa Sovjetskom Mađarskom.

Svoj odlazak iz Zagreba V. Cihlar je vezivao za august mesec 1919. godine, kada je zbog izdavanja »Plamena« došlo do hapšenja Antuna Tomašića, izdavača kuće »Jug.«⁷⁾ Kada je policija noću upala u stan, mislili su da su došli po Antuna Šmita, jednog od organizatora komunističkog pokreta iz Sarajeva, koga su za tu noć (znajući da ga policija progoni) primili na stan. Policija je tu noć pvela međutim Tomašića, a Cihlar je sledećeg dana napustio Zagreb.

U knjizi »Napredni omladinski pokret u Jugoslaviji 1919-1928«, Beograd 1966. str. 56., skrenuo sam pažnju na činjenicu da se u svojim sećanjima V. Cihlar prebacio u detalju oko odlaska iz Zagreba jer je prema policijskom dokumentu on Zagreb napustio tek početkom oktobra 1919. godine. Vatroslav (Slavko) Cihlar je zapravo u leto i ranu jesen 1919. godine bio pored ostalog angažovan na pripremama za osnivanje SKOJ-a. Kada je održavanje najavljenog kongresa Jugoslavenske omladine bilo određeno za vreme od 11 do 13. oktobra, organizatori komunističke omladine su odlučili da u to vreme pozovu u Zagreb što veći broj članova kluba studenata komunista iz Beograda i Zagreba kao i predstavnike komunističke omladine iz Sarajeva.⁸⁾

Osnivačka konferencija SKOJ-a održana je u Zagrebu 10. oktobra 1919. godine, kada

5. ASRH, R. Br. 156. Pr. Zem. VI, 6-14/175 – 2302 – 4427. Telegram S. Pribičevića od 17. maja 1919.

6. Almanah na 68. stranica donosi priloge Sime Miljuša, Stjepana Srndića, Tomislava Stipića, Kazimira Supićića, Antona Vučaka (Antona Šmita), L. Perkovića, I. Ajića, Dar. M. Odovićeve, Slavka Cihlara, Dragana Aleksića, Wolt Wihlmana, S. Tomića, R. Hercigonje i prikaz knjige E'tienne Antonelli »Boljaševićka Rusija«, Zagreb 1919.

7. Vidi: V. Cihlar, Književnost »iza rešetaka«, Riječka revija, god. X, 1961 br. 3-4, str. 16.

8. Vidi: Poziv klubova studenata komunista Beogradskog i Zagrebačkog univerziteta, Glas slobode, Sarajevo, 7.X. 1919.

se već znalo za odlaganje osnivačkog kongresa Komunističke internacionale u Berlinu, koji je bio zakazan za 5. novembra 1919. godine. To je i bio razlog da se V. Cihlar uputi u inostranstvo radi uspostavljanja veza organizatora SKOJ-a sa međunarodnim radničkim omladinskim pokretom. Vatroslav Cihlar je početkom oktobra 1919. godine bio upućen u Francusku preko Italije. U Milanu Cihlar je uspeo da se poveže sa Luigijem Pollanom, sekretarom federacije Italijanske socijalističke omladine, koji je ujedno bio i podsekretar internacionalnog biroa Socijalističke omladinske internacionale u Rimu. Cihlar je Pollanu opširno referisao o pokretu komunističke omladine u Kraljevini SHS i 13. oktobra je u Milanu prisustvovao međunarodnoj omladinskoj konferenciji na kojoj su bili zastupljeni predstavnici Bugarske, Nemačke, Italije i V. Cihlar kao Jugoslaven. Na toj konferenciji donet je zaključak da se krajem decembra 1919. ili početkom januara 1920. godine održi internacionalni kongres komunističke omladine u Rimu.⁹⁾

U pismu upućenom iz Milana 14. oktobra 1919. godine V. Cihlar je pisao Nikoli Hećimoviću da bi na taj kongres trebalo u dogovoru sa Beograđanima da se pošalje jedan delegat. V. Cihlar je predlagao da se do toga vremena formira komunistička omladina po ugledu na Italiju. A »prva stvar što imate da učinite«, pisao je Cihlar, »je da se cela radnička i studentska omladina organizuje skupa (do 20. godina starosti – jer posle prelazi u partiju) imaju se raspustiti«, nalagao je dalje Cihlar, »sve zasebne grupe studentata i one mogu da postoje i dalje, ali kao sekcija uklopljene u Omladinsku federaciju. O tome izvestite drugove u Beogradu i Sarajevu, a svakako gledajte da stupite u vezu sa drugovima u Grčkoj, Rumuniji i Bugarskoj, pa bi mogli u Beogradu ili Zagrebu osnovati ispostavu Centralnog biroa za Balkan. Naravno da je cela organizacija u trećoj internacionali«, kaže se na kraju pisma.

Pored ostalog Cihlar je poručivao Hećimoviću: »Čim osnujete federaciju, imate to da javite po sekretaru Omladinske internacionale: Rag. Luigiju Pollanu, publicisti »Avanguardia Roma, 87 via del Deminario, komu je stavljeno u dužnost da inicira sve oml. soc. pokrete na Balkanu i zapadnoj Evropi. Drug Pollano dolazi 15. novembra 1919. godine u Wien radi dogovora za budući kongres. Ako je moguće, neka se ko od Vas s njime nađe. Mi smo stvorili dve rezolucije radi Kongresa, koje ćemo Vam poslati, a ujedno s njima i sav organizacioni materijal (statut, program, knjižice itd). Ujedno prevodim za Vas nekoliko vrednih stvari, a čim osnujete list, ja ću vam slati redovno izvještaje, i to najvažnije vijesti iz Internacional. biroa. Ja sam ujedno ovde primio dopisništvo za jedan bugarski kom. list u Burgaru i za »Ananguardiju« te tako uživam sve novinarske pogodnosti; prevode i materijal poslaćemo na slovenske drugove u Trstu na redakciju »Lavoratore«. Ti svakako odmah piši francuski drugu Pollanu. Njemu sam već pričao o Tebi i Rudolfu (Hercigonji) i o vašem radu na org. omladinskog pokreta«.

Do kongresa u Rimu ipak nije došlo jer je realizovana inicijativa iz Moskve pa je u Berlinu 20. novembra 1919. godine konačno otpočeo Osnivački kongres Komunističke omladinske internacionale. Tako Cihlarova aktivnost u Italiji i njegovo povezivanje sa Pollanom nisu doveli do rezultata – priznavanja SKOJ-a na Kongresu. Iako je Pollano bio upoznat sa organizovanjem komunističke omladine u Kraljevini SHS, on na Kongresu u Berlinu nije uzeo učešće u raspravi o tome postoje li u Jugoslaviji komunističke omladinske organizacije ili ne.¹⁰⁾

9. Pismo V. Cihlara N. Hećimoviću iz Milana od 14. X. 1919. godine. Pismo je bilo uhapšeno od strane policije i sa popratnim aktom 12345 – br. 19. Kraljevskog redarstvenog povereništva Zagreb upućeno je bilo u prepisu Ministarstvu unutrašnjih dela.

10. Vidi: Pervij kongress KOI, Moskva, 1930, str. 29 i 73. (na ruskom jeziku).

Pismo iz Milana upućeno N. Hećimoviću bilo je potpisano sa »Tvoj Slavko«. U pismu upućenom autoru ovih redova 19. XI. 1963. iz Opatije V. Cihlar je navodio da se u mladosti potpisivao kao Slavko, ali da je zbog zabuna koje su zbog toga nastajale, kasnije prešao na ime Vatroslav, kako je i zapisano u knjizi rođenih.

Ne može se tačno utvrditi kada se V. Cihlar vratio iz inostranstva, ali je vrlo aktivan u organizovanju proslave Crvene nedelje najavljene u Zagrebu na javnom zboru komunističke omladine 22. augusta 1920. godine. Na temu »Militarizam i proleterska omladina« na zboru je govorio i dr Sima Marković, sekretar Centralnog partijskog veća SRPJ(k). U ime Mesnog udruženja SKOJ-a zbor je otvorio Nikola Pupavac, a pored S. Markovića govorili su Simo Miljuš »O položaju proleterske omladine u današnjem društvu« i Vatroslav (Slavko) Cihlar »O zadacima komunističke omladine i o značaju internacionalne priredbe Crvenog omladinskog tjedna«. ¹¹⁾

Rad na organizovanju komunističke omladine V. Cihlar je nastavio i posle Obznane od 29. XII. 1920. godine, ali na strogo ilegalnoj osnovi. Početkom 1921. godine prilikom posete jednoj ilegalnoj skojevskoj grupi u Beogradu na Čuburi V. Cihlar je mladim komunistima prevodio knjigu italijanskog socijaliste Ida Notarija »Čovjek bez glave«. Tom prilikom V. Cihlar je bio i uhapšen u stanu profesora Popivanova i posle mesec dana zatvora proteran je iz Beograda u Ogulin, odakle je ilegalno otputovao u Beč. ¹²⁾

Prema obaveštenjima Ministarstva unutrašnjih dela izgleda da je 1922. godine kod jugoslavenskih studenata komunista u Beču još uvek bila jaka orijentacija ka individualnom teroru. Policija je u to vreme smatrala najagilnijim teroristima među jugoslavenskim studentima u Beču V. Cihlara, koji je uspeo da okupi oko 25 studenata. Cihlar je, prema policijskim izvorima, izneo predlog da se njegova grupa potpuno odvoji od ostalih komunista koji svojom »politikom mekušca« smetaju »ostvarenju kom. zadataka jednim pogodnim načinom, terorom. ¹³⁾ Ime Vatroslava Cihlara vezano je i za aktivnost Kluba jugoslavenskih studenata socijalista u Beču, koji je djelovao pod raznim nazivima od 1919. godine sve do 1926. Članovi kluba obavljali su niz poslova za komunističku štampu a učestvovali su i u organiziranju prve i druge zemaljske konferencije KPJ, kao drugih sastanaka i konferencija koje su održane u Beču tih godina. ¹⁴⁾

Iz navedenih podataka može se zaključiti da je V. Cihlar bio jedan od inicijatora i organizatora SKOJ-a i ličnost zadužena za uspostavljanje internacionalnih veza SKOJ-a. Njegova ukupna politička delatnost i komunistička aktivnost zaslužuju kompletnu analizu, ali se ona ovim parcijalnim podacima o njegovim aktivnostima u vezi SKOJ-a ne može dati. Daljnjim istraživanjem političkog rada Vatroslava Cihlara i njegovih internacionalnih veza u komunističkom pokretu verovatno će se dopuniti i naša saznanja o Vatroslavu Cihlaru i njegovom doprinosu razvoju komunističkog pokreta.

11. Javni zbor komunističke omladine, *Novi svijet*, 24. VIII. 1920. str. 1-2.

12. Pisma V. Cihlara autoru: Lokve, 19. XI. 1963. i Opatija 10. II. 1964.

13. ASRH, Varaždinska županija 76/1922 – akt Ministarstva unutrašnjih dela, *Pov. D. Z. br. 1752 od 7. II. 1922.*

14. O tome vidi: Lavoslav Kraus, *Mini Levi i Miloš Aranicki, Marksistički klubovi jugoslovenskih studenata u Beču i Pragu, Četrdeset godina I*, 1959, Beograd.

Summary

This article carries out the results of a research of the revolutionary work of Vatroslav – Slavko Cihlar.

He was born in Senj in 1896. and as a follower of the National Revolutionary Youth he had already stood out in the Navigation School in Bakar in 1912.

On the eve of the World War I he accepted the socialist ideas and joined the communist orientation of the Labour Movement with a group of his friends in Zagreb.

They expressed their views from the beginning of the 1919. yers in Zagreb magazine »Plamen« (»Flame«). The editors were M. Krlježa, and A. Cesarec and the nominal owner was V. – Slavko Cihlar.

The activity of V.S. Cihlar on setting up the communist organizations is discussed in details especially his role in details especially his role in organising the Youth League of Communists in Yugoslavia and its connection with the International organisations in Italy, Austria and Germany.

Sl. 34. – Otkriće spomen ploče na kući Tomljanović, Mala vrata, u kojoj se rodio Milutin C. Nehajev. Od lijeva na desno: Joso Bačić, Ante Glavičić, Milutin Cihlar (sin Milutina) sa suprugom. Pozadi: Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović i Miroslav Vaupotić. Slijede: Vlatko Pavlečić, Slavko Cihlar, brat Milutina (s balonerom u ruci), Ivo Frangeš, Vinko Antić a pozadi Petar Kos, Senj 1962.